

La cooperació transfronterera en la gestió de conques fluvials a la frontera francoandorranoespanyola

Xavier Oliveras González*

Universitat Autònoma de Barcelona

Resum

L'establiment de fronteres interestatals comporta la divisió de conques hidrogràfiques entre dos o més estats. També poden haver deixat a banda i banda drets d'ús d'aigua anteriors a la seva fixació. La gestió dels recursos hídrics i el manteniment d'aquells drets adquirits ha generat diverses tensions i conflictes, agreujats sovint pels canvis en l'ús, les quantitats captades, l'embassament i el desviament dels cursos o la contaminació. Enfront d'aquesta situació s'han desenvolupat mecanismes de gestió compartida de les conques i de resolució dels conflictes. En l'àmbit estatal s'han establert acords i comissions interestatals, mentre que en l'àmbit subestatal (local i regional) s'han posat en pràctica diverses iniciatives de cooperació transfronterera. En la comunicació es fa un breu repàs geogràfic i històric de la gestió de les conques transfrontereres (i en ocasions frontereres) en el tram català de la frontera entre Espanya, França i Andorra (els rius Garona, Segre, Valira, Querol, Ter i Tec, i infraestructures hidràuliques com el canal de Puigcerdà), tant en l'àmbit estatal com subestatal. S'analitzen en funció de les normatives internacionals sobre aigües transfrontereres, els canvis d'ús de l'aigua, les disputes i els objectius de la cooperació.

Palabras clave: aigua, cooperació transfronterera, conflicte, frontera Espanya-França-Andorra.

Abstract

Setting international borders involves sometimes the division of water basins between two or more sovereign states. They can also leave on each side of the border previous rights on water use. The management of water resources and the maintenance of these rights have driven to several tensions and conflicts. Such conflicts have been often aggravated by changes in the use of water, the amount of water taken, the dam and divert of water courses or pollution. In opposition to that, it has been developed some mechanisms for joint management and conflict resolution. It has been established agreements and international commissions at state level

* Professor del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona (xavier.oliveras@uab.cat).
Rebut: 4 de març de 2011. Avaluació: 18 d'octubre de 2011. Versió definitiva: 18 de gener de 2012.

and several cross-border cooperation projects at sub-state level (local and regional levels). The communication is a brief geographical and historical analysis about the management of the cross-border (and sometimes border) river basins in the Catalan sector of the border between Spain, France and Andorra: the Garonne, Segre, Valira, Carol, Ter and Tech rivers, and hydraulic infrastructures such as the Canal de Puigcerdà. Both state and sub-state levels has been studied according the international freshwater agreements, the changes on water use, the conflicts and the cross-border cooperation objectives.

Keywords: water, cross-border cooperation, conflict, Spain-France-Andorra border.

Introducció

És ben sabut que l'aigua és un dels principals recursos per a la vida i les activitats humanes, condició que ha convertit el seu control en un factor clarament estratègic i sobre el qual existeix sovint una forta competència (potencialment conflictiva). Una major competència es pot deure a un augment de la demanda (pel creixement demogràfic o pel desenvolupament d'activitats econòmiques més intenses en l'ús d'aigua), per la disminució de l'oferta (per condicions climàtiques adverses, sobreexplotació i esgotament dels recursos, embassament o transvasament) o per canvis en els usos, els valors, la gestió o la qualitat. Ara bé, aquesta competència pot veure's agreujada quan els recursos hídrics es localitzen en conques hidrogràfiques frontereres i transfrontereres, en tant que la divisió politicoadministrativa en dificulta la gestió, l'ús, la distribució, l'emmagatzematge, etc. Ultra els conflictes, aquesta situació ha conduït al desenvolupament d'iniciatives de cooperació per part dels estats o de les autoritats subestatals de banda i banda de la frontera per a la seva gestió i ús comú. D'ordinari les poblacions limítrofes es veuen *quasi* obligades a cooperar per pal·liar els efectes negatius que, com a conseqüència de l'existència d'una frontera, es produeixen. En aquest context, la cooperació transfronterera en matèria d'aigua sol entendre's, en funció de l'aproximació teòrica, com un mecanisme de resolució o prevenció del conflicte i/o com el resultat d'una bona voluntat i comprensió mútua prèvies, procés pel qual s'evita o es minimitza la competència (i el conflicte). Es tracta, en definitiva, de construir sobiranes compartides d'acord amb els límits ecològics més que no pas els polítics (Alam *et al.* 2009; Tir i Ackerman 2009).

La cooperació en matèria d'aigua pot remuntar-se almenys a l'any 2500 AEC, data dels primers tractats dels quals es té constància, quan les dues ciutats estat sumèries de Lagash i Umma establiren un acord que posava fi a una disputa sobre l'aigua del Tigris (Wolf 1998). La FAO (Food and Agricultural Organization) ha documentat més de 3.600 tractats internacionals específics en aquesta matèria entre els anys 805 AEC i 1984 (FAO 1984). Ara bé, malgrat l'existència d'acords interestatals anteriors al segle XIX, la major part s'han desenvolupat en els dos darrers segles, coincidint amb la construcció dels estats moderns. Entre 1820 i 2007 se'n negociaren i signaren uns 450, dels quals fins a 313 corresponen al període 1948-2007.¹ A aquests acords

1. Consultat a: International Freshwater Treaties Database, <http://www.transboundarywaters.orst.edu/database/interfreshwaterdata.html> (13-10-2010).

entre estats cal afegir-hi els acords (formals i informals) establerts en l'àmbit subestatal, dels quals, per les seves característiques, no és possible donar-ne una xifra total. No existeix per ara un estudi exhaustiu que els documenti, llevat d'estudis parcials, com els de la FAO (1984) i Wolf (2002) en relació als acords interestatals, o de Verwijmeren i Wiering (2007) sobre la cooperació transfronterera en l'àmbit subestatal en els rius Rin, Ijssel, Vecht, Bug i Evros.

En el present article s'exposa el cas concret de la cooperació als Pirineus, específicament en el tram fronterer entre Catalunya (Espanya), Migdia-Pirineus i Lleuadoc-Rosselló (França) i Andorra. L'estudi comprèn tres conques fluvials internacionals: la de la Garona, l'Ebre i l'Arieja. En són els principals cursos transfronterers: la Garona (Catalunya-Migdia-Pirineus), la Valira (Andorra-Catalunya), l'Arieja (Andorra-Migdia-Pirineus), el Segre (Lleuadoc-Rosselló-Catalunya) i el Querol (o Aravó) (Lleuadoc-Rosselló-Catalunya), juntament amb altres afluents del Segre i del Querol i algunes infraestructures hidràuliques (principalment canals de rec). S'hi han afegit, a més, les conques fronteres del Ter i de la Tec, entre les quals, malgrat no ser transfrontereres, s'han desenvolupat també algunes iniciatives de cooperació. Com es veurà, l'existència d'una bona voluntat entre els actors participants així com la necessitat de resoldre els conflictes pels recursos hídrics hi tenen un paper determinant. En aquest sentit, la Cerdanya —una vall dividida pel *Tractat dels Pirineus de 1659*— resulta un cas exemplar, ja que la gestió de la seva aigua constitueix «una poma de la discòrdia ancestral» (Mancebo 1999: 32).

El dret i la cooperació transfronterera en matèria d'aigua

Abans d'entrar a tractar el cas d'estudi és necessari aproximar-nos, ni que sigui breument, a la relació entre el dret internacional sobre conques hidrogràfiques internacionals i la cooperació transfronterera (Oliveras, Durà i Perkmann 2010; Salinas 2008; Wolf 2002). La relació entre ambdós conceptes ha tingut una evolució molt significativa en el darrer segle. Els dos vectors principals són el manteniment d'un grau important de relativitat, i l'ampliació de l'objecte de regulació i la introducció de nous objectius.

Cal tenir en compte, en primer lloc, que cada conca transfronterera presenta unes particularitats pròpies, difícilment repetibles en d'altres, que responen a un conjunt de condicionants interns (de la conca) i externs (de les entitats politicoadministratives entre les quals està dividida): ambientals (clima, règim hídric, geomorfologia...), socioeconòmics, socioculturals, institucionals, politicoadministratius i jurídics. El desenvolupament, per tant, del dret i la cooperació respon a l'adaptació a aquestes circumstàncies concretes de cada conca, en el context d'un joc d'escales territorials i nivells administratius i d'un heterogeni nivell competencial i d'impuls mostrat per cada un dels agents implicats (Estats, governs regionals i comunitats locals). El resultat és l'existència d'un model per a cada conca, variable en el temps d'acord amb l'evolució dels seus condicionants.

Aquesta relativitat s'ha vist disminuïda, si bé continua sent important, al llarg del segle xx amb l'aparició d'un nou agent, la «comunitat internacional». Des d'instàncies internacionals s'han elaborat un conjunt de normatives bàsiques per a l'ús, la regulació i la gestió compartida dels recursos hídrics. Aquests textos no estableixen un règim jurídic global, sinó que consoliden uns principis que posteriorment són adaptats a les circumstàncies de cada cas. Les primeres

recomanacions en aquesta direcció queden plasmades en la Declaració de Madrid sobre la regulació internacional de l'ús dels cursos d'aigua internacionals amb propòsits diferents a la navegació, de 1911, redactada per l'Institut de Droit International. La seva plena codificació la dona, anys més tard, l'Organització de les Nacions Unides: el *Conveni sobre la protecció i l'ús dels cursos d'aigua transfronterers i els llacs internacionals* (o *Conveni de Hèlsinki*), de 1992, i el *Conveni sobre els usos diferents a la navegació dels cursos d'aigua internacionals* (o *Conveni de Nova York*), de 1997. En el cas de la Unió Europea cal esmentar la *Directiva marc de l'aigua* (Directiva 2000/60/CE) de l'any 2000, que estableix un marc comunitari d'actuació en l'àmbit de la política d'aigües. A aquests textos, cal afegir les regulacions més generalistes en matèria de cooperació, que han sigut igualment adaptades pels Estats. En el cas d'Europa, el *Conveni-marc europeu de cooperació transfronterera entre autoritats i comunitats territorials* (o *Conveni-marc de Madrid*) de 1980, elaborat pel Consell d'Europa, constitueix la primera base jurídica per a la cooperació transfronterera. En una línia similar es troben les ajudes financeres a la cooperació transfronterera de la Unió Europea, molt especialment els programes INTERREG I, II i III (1990-1993, 1994-1999 i 2000-2006) i Cooperació Territorial Europea (2007-2013), a través dels quals s'han cofinançat els projectes de cooperació de les administracions subestats. En ambdues normatives s'hi contempla, de manera més o menys explícita, la cooperació en matèria d'aigua.

El segon dels vectors està directament relacionat amb la diversificació dels aprofitaments i els usos de les aigües transfrontereres, canvis que han tingut un reflex en el règim jurídic. Històricament els focus principals d'atenció dels acords se centraven quasi exclusivament en la navegació, els drets de pesca i la delimitació fronterera. Tanmateix, al llarg del segle xx s'ha experimentat una important transformació, a la base de la qual hi ha el fet que l'aigua hagi passat a ser percebuda com un recurs limitat i consumible. Hi ha hagut, per tant, una ampliació de l'objecte de regulació: la navegació i la pesca han perdut el lloc central, que ha passat a ser ocupat per una diversitat de focus, des dels usos industrial, agrari, energètic i recreatiu fins a la qualitat ambiental (quadre 1). Així mateix, s'han inclòs també nous objectius, molt espe-

Quadre 1
Objecte dels tractats interestatals en matèria d'aigua (1901-1997)

Matèria	Tractats (%)
Subministrament d'aigua	39
Producció hidroelèctrica	37
Control d'inundacions	9
Ús industrial	6
Navegació	4
Contaminació	4
Pesca	<1

Font: Wolf 1998

cialment el de la sostenibilitat o, en un altre sentit, el de la integració europea. En tot cas la seva introducció ha implicat la superació d'una visió purament economicista, logística i militar dels cursos i recursos hídrics. Serveixi d'exemple, en aquest sentit, el simbolisme que ha adquirit la construcció de ponts transfronterers quant al projecte europeu.

Paral·lelament a aquesta ampliació, ha aparegut una nova orientació. Si amb anterioritat al segle xx el dret i la cooperació se centraven únicament en el concepte de *riu internacional*, posteriorment hi ha hagut una tendència creixent a fer referència a altres conceptes més inclusius, com *curs fluvial internacional* i, sobretot, *conca hidrogràfica internacional*. Aquest canvi ha estat motivat en bona mesura per les regulacions internacionals abans esmentades. El canvi permet tenir en compte més adequadament els diferents components del sistema fluvial i possibilita l'establiment de mecanismes de cooperació més beneficiosos per a totes les parts implicades.

Els acords interestatals i les conques hidrogràfiques

La frontera dels Pirineus, juntament amb la *raya* hispanoportuguesa, s'ha considerat sovint un dels límits més estables i immutables en la història d'Europa i com un límit natural pròxim a la perfecció. A pesar d'aquesta qualificació, ja el treball clàssic de Cordero (1960) mostrava que es tracta d'una exageració mitificada. Els canvis substancials dels quals ha estat objecte i les excepcions a la «naturalitat», especialment en els seus trams oriental i occidental, confirmen tot el contrari. En relació amb el darrer aspecte, la frontera política entre els tres estats no coincideix completament amb els límits de les conques hidrogràfiques. En el tram oriental les excepcions es donen a la Garona, el Segre (i els seus afluents Querol o Aravó, Er, Raür, Vanera, Tort, Tartarès, Valira...), l'Arieja, la Muga (i el seu afluent Riu Major) i la Ribera de les Salines (afluent de la Tec), mentre que en el sector occidental es troben al Bidasoa, al Nive i al Nivelles. A més, actualment encara romanen a banda i banda de la frontera diversos drets d'ús d'aigües situades a l'altre costat (fonts, rius, recs, estanys, basses o abeuradors per al bestiar), que s'establiren com a mínim d'ençà el segle xiv i fins als segles xviii-xix, la legitimitat dels quals es basava bé en els *tractats de passeries i aliances* bé en altres concessions. El seu ús efectiu es mantingué fins a la segona meitat del segle xx, retrocedint com a conseqüència de la desaparició del sector agrari tradicional (Lafourcade 1998; Muñoz 1995). En tot cas, en comparació amb altres fronteres interestatals, el caràcter internacional d'aquestes aigües i drets és molt poc significatiu, alhora que la dependència dels estats respecte el seu aprofitament és pràcticament nul·la, a excepció d'Andorra, atesa la seva superfície reduïda. Això no obstant, hi ha alguns conflictes, fins i tot de ressò internacional, derivats en bona part del canvi d'usos de l'aigua en el darrer segle, que ha passat d'un ús agrari a un creixent i dominant ús per al consum domèstic i turístic. Així mateix, s'han rubricat alguns acords interestatals que regulen aquestes aigües, almenys en el cas de la frontera francoespanyola; Andorra, en canvi, no disposa de cap regulació que les tracti (ni tan sols disposa de tractats que fixin amb claredat les seves fronteres²). En aquest punt cal distingir,

2. Andorra té l'*Acta de delimitació de la frontera entre Sant Julià i Espanya*, de 1856, i el *Tractat de Rectificació de la frontera entre França i Andorra*, de 2000, pel qual fou modificat un petit tram (el límit de la comuna de Porta i la parròquia d'Encamp).

d'acord amb l'evolució del dret sobre conques hidrogràfiques, entre els tractats de delimitació fronterera i els acords específics en matèria d'aigües frontereres i transfrontereres.

L'actual delimitació de la frontera s'inicia amb el *Tractat dels Pirineus* de 1659-60, document en el qual no hi ha cap referència als cursos fluvials o a altres recursos hídrics i drets d'ús, malgrat que la delimitació que en va resultar dotà a alguns rius, torrents i canals d'aquest caràcter. Aquesta absència està a l'origen d'algunes de les disputes que s'han produït amb posterioritat. La delimitació fronterera culmina amb el *Tractat de Límits* (o *Tractat de Baiona*) de 1856, 1862 i 1866, un per a cada un dels tres trams en els quals fou dividida (províncies de Guipúscoa i Navarra, Osca i Lleida, i Girona), al qual s'han afegit diversos annexos i disposicions addicionals des de 1858 (Ministerio de Asuntos Exteriores y de Cooperación 2006). A diferència de l'anterior, en aquest, com en bona part dels tractats de delimitació fronterera dels segles XIX i XX, els cursos i recursos hídrics són objecte de negociació.

En el *Tractat de Límits* s'estipula, en un primer àmbit de concreció, que les aigües corrents o estancades estan sotmeses a la sobirania i legislació de l'Estat on estan localitzades, alhora que reconeix la legalitat dels recs, les infraestructures hidràuliques i els aprofitaments (domèstics i agraris) preexistents. Tanmateix per aquest tractat foren extingits bona part dels *tractats d'aliança i passerries* i només en alguns pocs casos es regularen —a la baixa—, bo i elevant els que sobrevisqueren a la categoria de dret internacional (Roigé 2003). Per contra, l'estatus dels treballs i les concessions posteriors (captacions, preses, modificació de cursos, ampliació de regadius, introducció d'altres aprofitaments), que poden alterar els règims hídrics, és ambigu, i d'aquí en sorgiran també alguns conflictes futurs. Per aquest tractat s'establí, d'altra banda, el 1875 un organisme intergovernamental, la Comissió Internacional dels Pirineus (CIP), que actualment constitueix la més antiga de les comissions frontereres permanents a Europa. L'objectiu de la CIP és la resolució dels problemes derivats de la interpretació del tractat i la vetlla per la seva correcta aplicació. Inicialment estava limitat a la desembocadura del riu Bidasoa i el golf de Biscaia,³ si bé el 1887 els seus poders van ser ampliat al conjunt de la frontera. Es tracta d'un organisme consultiu i de coordinació sense cap poder de decisió, les facultats del qual són l'estudi, la proposta i la recomanació, en una àmplia varietat de temes (agricultura, medi ambient, aigües, infraestructures de transport, energia, serveis contra incendis i de socors...), a més de la conciliació en cas de disputes frontereres (Cordero 1960; Fernández de Casadavante 1985 i 1990; Salinas 2008). Està constituït per diplomàtics i altres càrrecs estatals i tècnics, si bé des de bon principi inclogué de forma més o menys formal representants locals i regionals. Per al cas que ens interessa, cal subratllar que entre les subcomissions de la CIP s'hi inclou la Comissió mixta hispano-francesa d'aigües frontereres (amb aquest nom d'ençà el 1976). Té delegades una part de les qüestions relacionades amb les aigües; d'altres estan cedides a comissions mixtes veïnals (com la Comissió Internacional d'Administració del Canal de Puigcerdà), tècniques (com la Comissió Mixta d'Enginyers) i sectorials (la subcomissió d'agricultura).

En un segon àmbit de concreció, el *Tractat de Límits* defineix un conjunt d'especificacions —més aviat escasses—, bé per al conjunt de la frontera o bé per a punts concrets (cursos flu-

3. La finalitat inicial de la CIP fou regular els litigis relatius a la divisió de les aigües entre els pescadors francesos d'Hendaia i els pescadors espanyols d'Irun i Hondarribia (Harguindéguy 2007).

vials, infraestructures hidràuliques, usos...). Per al sector fronterer de les províncies d'Osca i Lleida, de 1862,⁴ es reconeixen tres drets d'ús transfronterers: les llacunes franceses i espanyoles situades entre els pobles de Bausen i Gouaux de Luchon són d'ús comú per al bestiar d'ambdós pobles, la bassa de Tarterau, situada en territori francès, ho és dels pobles de Bagergue i Sentein, i ho és també una altra de situada al cantó francès del port de Salau per als pobles d'Isil i d'Alòs d'Isil i Couflens. Més complex i conflictiu és, en canvi, el tram oriental, d'Andorra a la Mediterrània, en què el *Tractat de Límits* de 1866⁵ i les *Disposicions addicionals* de 1868⁶ van pretendre posar fi als diferents litigis derivats de l'existència d'aigües transfrontereres. Bàsicament es refereix als recs i cursos fluvials de la Cerdanya.

Quant als recs destaca el Canal Reial o Séquia de Puigcerdà, una infraestructura hidràulica del segle XIV (1310), coetània a la fundació de la vila, construïda en un espai on possiblement ja existia un cert aprofitament almenys des del segle X. La séquia condueix aigua del riu Querol des de la seva captació, una mica més amunt del poble de Riutés (a la comuna de La Tor de Querol), fins a Puigcerdà. El principal motiu de la seva construcció fou la molinaria urbana, raó per la qual l'aigua era utilitzada en exclusiva pels molins reials i, per contra, n'estava prohibit l'ús per a la irrigació d'horts i prats (Kirchner *et al.* 2002; Piguillem 2007). Pel *Tractat dels Pirineus* quedà dividida entre Espanya i França, i la major part restà en territori francès. Aquest fet, juntament amb els canvis d'usos que es produïren al llarg del segle XVIII (crisi de la molinaria urbana i el desenvolupament de l'agricultura i la ramaderia comercials), comportà l'aparició amb certa periodicitat de conflictes pel seu ús, agreujats per les interrupcions en el curs regular d'aigua des del costat francès, ja fos per raons militars o econòmiques. Sahlins (1991) constata diversos conflictes entre els anys immediatament posteriors al *Tractat dels Pirineus* i fins al *Tractat de Límits*. Per citar només alguns exemples, l'any 1681 el comandant Durban ordenà el tall de subministrament d'aigua a Puigcerdà, o durant la dècada de 1720 i de nou entre 1806 i 1817 es produïren serioses disputes entre Puigcerdà, d'una banda, i La Tor de Querol i Enveig, de l'altra. En el *Tractat de Límits* de 1866 es reconeixen i es confirmen els drets de Puigcerdà sobre el canal, la seva propietat de la séquia i dels marges adjacents, i s'hi garanteix l'ús de l'aigua per a cada una de les parts, l'espanyola i la francesa, per períodes de dotze hores al dia. En segon lloc cal nomenar el canal d'Angostrina (o de Llivia), que transporta aigua del riu homònim fins a Llivia. Per causes similars es produïren també diverses disputes, encara que no de la mateixa magnitud, com les ocorregudes als anys 1750 entre els pobles de Llivia i Angostrina. El tractat reconeix els drets d'ambdues poblacions sobre les aigües per a rec: Llivia pot disposar-ne els dimecres (des de la posta) fins al diumenge (fins a l'albada) i Angostrina la resta de la setmana, si bé amb anterioritat Llivia en disposava durant cinc dies a la setmana. En tercer lloc, es legisla sobre l'aigua del torrent de la Vanera, una part de la qual es deriva al rec d'Age (o d'Oceja), la infraestructura hidràulica més antiga de la qual es té constància, de 1023, que és distribuïda per dies entre els pobles espanyols d'Age i Vilallovent (mu-

4. *Tratado de delimitación de la frontera entre Francia y España*, de 14 d'abril de 1862 (*Gaceta de Madrid*, año cccii, núm.125, 05-05-1863).

5. *Tratado de delimitación de la frontera entre Francia y España*, de 26 de maig de 1866 (*Gaceta de Madrid*, año ccvi, núm. 203, 22-7-1866).

6. *Disposiciones adicionales al Tratado de límites entre España y Francia*, de 11 de juliol de 1868 (*Gaceta de Madrid*, año ccvii, núm. 51, 20-2-1868).

nicipi de Puigcerdà) i les Pereres i Queixans (municipi de Fontanals de Cerdanya), i els francesos d'Osseja, Palau de Cerdanya i Valcebollera. Paral·lelament, les disposicions addicionals creen dues Comissions Internacionals d'Administració, una per al canal de Puigcerdà (encara vigent) i una altra per al d'Angostrina (que, si bé no s'ha dissolt, no és activa des dels anys 1920), les primeres a Europa en la història de la cooperació en matèria d'aigua. Pel que fa als cursos fluvials, el tractat inclou un «Règim i aprofitament d'aigües d'ús comú entre ambdós estats», referent a la propietat de l'aigua, canvis en el curs, estiatges... Es fa menció especial al riu Raür, que, en el seu tram final, abans d'unir-se al Segre, coincideix amb el límit fronterer, entre Puigcerdà i la Guingueta d'Ix (Bourg-Madame). La mínima modificació del seu curs, per causes naturals o antròpiques, podia derivar en seriosos enfrontaments, com els produïts el 1750 i 1820 i que es resolgueren amb acords entre ambdós governs. Per contra, sobre el règim d'aprofitament dels torrents de Tort i Tartarès assenyalava únicament la necessitat d'arribar a acords amistosos entre els usuaris fronterers.

L'aprofitament hidroelèctric que s'implementà al segle xx és a l'origen de dos tractats internacionals específics en matèria d'aigua, derivats de les disposicions del tractats de 1862 i 1866, el *Conveni relatiu a l'aprofitament dels curs superior de la Garona*, de 1963, i l'*Acord hispanofrancès sobre l'aprofitament de les aigües del llac Lanós*, de 1958. La vetlla per al compliment de les seves disposicions correspon a dues comissions, que no estan integrades a la CIP: la Comissió mixta hispano-francesa de l'alta Garona i la Comissió mixta de control de l'aprofitament del llac Lanós. El primer està motivat per la construcció d'una presa en territori francès, al pla d'Arrem⁷ (a la comuna de Fos), que va entrar en funcionament el 1970. La cua de l'embassament, pel contrari, es troba en territori espanyol, al terme de Canejan, alhora que la zona inundada afecta els interessos de la central hidroelèctrica espanyola de Pont de Rei. El conveni regula les compensacions de França a Espanya per les afeccions, que es concreten en una restitució energètica (una entrega gratuïta d'una part de l'electricitat produïda). Mentre que a aquest acord s'hi arribà amb facilitat, no es pot pas dir el mateix de l'aprofitament del llac Lanós, l'afer sobre el qual es prolongà des de 1917 durant una quarantena d'anys. El motiu del conflicte fou l'embassament i el recreixement d'aquell llac, a la capçalera del riu Querol, i el transvasament de les seves aigües a l'Arieja (afluent de la Garona). Malgrat que el llac estigués situat en territori francès i, per tant, les seves aigües fossin propietat exclusiva de França, el Govern espanyol entenia que el seu transvasament comportava un incompliment de les disposicions del *Tractat de Límits* referides a la séquia de Puigcerdà. Després d'anys de negociacions infructuoses, projectes alternatius i boicots, ambdós governs acordaren el 1956, a proposta de la CIP, sotmetre la qüestió a arbitratge internacional. El tribunal, amb seu a Ginebra i presidit pel rei de Suècia (Gustau VI Adolf), concloué que el projecte francès no era contrari al *Tractat de Límits*. A partir d'aquest laude es rubricà l'Acord de 1958 (modificat el 1970), pel qual França pot fer ús de les aigües del llac, transvasant-les a l'Arieja, alhora que es compromet a assegurar a Espanya un cabal mínim per al riu Querol, desviant aigua de la cap-

7. El pla d'Arrem té un alt valor simbòlic per a la cooperació transfronterera, car en aquest punt se signà, el 22 d'abril de 1513, un dels tractats d'aliança i passeries més importants: el Tractat d'Arrem, que agrupava vint-i-tres valls dels Pirineus centrals (de la Ribagorça, Pallars, Aran, Comenge i Coserans). S'asseguraven les relacions pastorals, comercials i de lliure circulació entre les valls, així com la pau en cas de guerra entre les monarquies francesa i espanyola; el tractat va ser acceptat per ambdós monarques.

çalera d'aquell riu, al límit fronterer amb el Pas de la Casa (Andorra), i conduint-la per mitjà d'una galeria subterrània al Querol, en un punt entre els pobles de Porté i Porta. Com assenyalava Kuokkanen (2002), l'afer del llac Lanós constitueix internacionalment un dels millors exemples del reconeixement del dret dels estats a fer ús dels seus propis recursos.

En una direcció similar, si bé motivat pel creixent consum domèstic d'aigua, se situen les cessions transitòries d'aigua del riu Er, en terme de Llivia, a les comunes d'Estavar i Sallagosa des de l'any 1975, arran de la construcció de noves urbanitzacions en els seus termes. El *Tractat de Límits* no fa cap referència a aquestes aigües, encara que s'hi reconeixen els drets de regadiu adquirits per Llivia. Malgrat això, els treballs de captació van començar el 1973 sense cap avís previ per part de les autoritats franceses, fet que va originar una important disputa resolta posteriorment en el marc de la CIP. L'acord preveu la cessió temporal i la restitució de l'aigua per mitjà d'un canal a la part alta del Segre, que per ara s'ha incomplert reiteradament per part francesa, alhora que la captació continua després d'haver finalitzat el període de cessió. Les disputes s'han agreujat per l'augment considerable de població resident i turista a les tres poblacions, per la demanda d'aigua potable i per les sequeres estivals (com la de 2008).

Per últim, el 2006 Espanya i França signaren l'*Acord de Tolosa*, un acord específic en matèria d'aigua l'àmbit del qual és la totalitat de les conques transfrontereres. D'acord amb el dret modern, especialment el *Conveni de Hèlsinki* (1992) i la *Directiva marc de l'aigua* (2000), el text regula totes les aigües transfrontereres d'acord als conceptes de sostenibilitat i de conca hidrogràfica, establerta com a unitat bàsica de gestió. Tanmateix, la reduïda longitud i escassa importància dels cursos compartits ha conduït ambdós estats a considerar innecessària la demarcació hidrogràfica internacional i a optar perquè cada un gestioni per separat les conques que se situen dins el seu territori. A la pràctica, l'*Acord de Tolosa* ha quedat reduït a una coordinació, de la millor manera possible, de les mesures preses.

Malgrat les disposicions dels diferents acords, la competència per l'aigua s'ha continuat produint, sobretot en el cas de la Cerdanya (per sequera, qualitat o contaminació, o manteniment). D'això en donen fe les publicacions periòdiques cerdanes i catalanes de la segona meitat del XIX ençà: *La Voz del Pirineo* (1879-1895), *La Cerdanya* (1897-1906), *Gaceta Cerdana* (1907-1908), *Ceretania* (1906-1926), etc. Es pot fer referència, per posar alguns exemples, a les disputes a l'entorn del canal de Puigcerdà que, poc després de l'entrada en vigor del *Tractat de Límits*, es perllongaren al llarg de la dècada de 1880 o, més recentment, a les de 1994 en relació a unes obres de manteniment realitzades sense comunicació prèvia a les autoritats franceses, de 1998 sobre l'edificació en els seus marges, o de 2008-2009 per la quantitat d'aigua captada durant la sequera d'aquells anys, unit a unes males relacions personals entre els alcaldes de Puigcerdà i La Tor de Carol. La resolució de la major part d'aquests casos s'ha fet en els àmbits regional i local, alhora que sovint s'ha acompanyat d'una petició contínua per part de les autoritats locals franceses de la necessitat de revisar el *Tractat de Límits*. Des de l'àmbit estatal no s'ha donat sovint una resposta adequada, a pesar de l'existència de la CIP i l'*Acord de Tolosa*. En aquest sentit, per exemple, enfront dels problemes de contaminació dels rius Querol i Segre, la CIP proposà el 1972 la construcció d'una planta depuradora d'aigües residuals conjunta per a Puigcerdà i la Guingueta d'Ix (Bourg-Madame), que no passà mai d'una fase d'estudi.

La cooperació regional i local i les aigües transfrontereres

A partir dels anys 1980 la iniciativa de cooperació transfronterera la prenen les autoritats regionals i locals, que s'agrupen per crear organismes o per desenvolupar projectes específics. El procés cooperatiu dóna resposta a les disputes que s'ocasionen periòdicament, alhora que, recollint les noves concepcions sobre la cooperació i el dret en matèria d'aigua, se cerca una gestió compartida de les conques hidrogràfiques. Les raons d'aquesta emergència són principalment quatre. Primera, el reconeixement i suport jurídic i financer dels organismes supraestats europeus i dels estats espanyol i francès a la cooperació transfronterera endegada per les autoritats subestats: el Consell d'Europa, amb instruments com el *Conveni-marc de Madrid* de 1980 o la creació de Comunitats de Treball des dels anys 1970; la Unió Europea amb els programes INTERREG, de 1989 ençà; i Espanya-França amb el *Tractat de Baiona* de 1995, derivat del *Conveni-marc de Madrid*, que autoritza les entitats subestats frontereres a establir acords de cooperació. Segona, les expectatives i l'ingrés d'Espanya a la Unió Europea el 1986. Tercera, el desenvolupament d'una política internacional i de cooperació per part d'alguns governs regionals i locals (Generalitat de Catalunya, Conseil Régional de Midi-Pyrénées, Conseil Général des Pyrénées-Orientales, Consell Comarcal de la Cerdanya...). I quarta, el creixent interès de les comunitats locals d'establir —en molts casos restablir— lligams, inicialment de caire cultural o folklòric, i progressivament mediambiental, econòmic i de gestió del territori.

La cooperació transfronterera d'organismes regionals

La cooperació a escala regional és escassa, en comparació amb altres matèries. Sobretot es tracta de generar discurs, de promoure una gestió sostenible dels recursos hídrics d'acord amb el *Conveni de Hèlsinki* i la *Directiva marc de l'aigua*, d'afavorir intercanvis d'experiències i de facilitar recursos i ajuda a la cooperació d'escala local. Per les seves aportacions cal destacar la Comunitat de Treball dels Pirineus (CTP) i l'Euroregió Pirineus Mediterrània (EPM). La CTP és un organisme creat a instàncies del Consell d'Europa el 1983, que reuneix les regions d'ambdós costats de la frontera (Catalunya, Aragó, Navarra i Euskadi, i Lluenguadoc-Rosselló, Migdia-Pirineus i Aquitània, a més d'Andorra, que hi té un estatus especial). Entre els seus àmbits d'actuació inicialment s'inclouia el «desenvolupament de l'economia hidràulica» (referit sobretot a la producció d'energia hidroelèctrica). Posteriorment els esforços s'han dirigit a la protecció dels llacs i cursos fluvials, tasca encomanada al Grup de Medi Ambient, integrat dins la Comissió de Desenvolupament Sostenible. D'altra banda, un dels objectius de l'EPM, entitat creada el 2004 per a Catalunya, les Illes Balears, Aragó, Lluenguadoc-Rosselló i Migdia-Pirineus, és desenvolupar una política ambiental integrada, que contempla el foment de la gestió de l'aigua d'acord amb la *Directiva marc de l'aigua*.

La cooperació transfronterera a escala local

És a escala local on s'han dut a terme els principals avenços pel que fa a les aigües transfrontereres i, fins i tot, frontereres. La cooperació ha estat desenvolupada majoritàriament per agents locals (administració pública local i comunitats de regants o d'usuaris) i, en menor mesura, però no menys important, per agents regionals (governos regionals i organismes de gestió dels cursos fluvials). Cal notar que una part significativa dels projectes ha tingut finançament dels programes INTERREG, que ha estat en molts casos determinant. D'acord amb la Mission Operationnelle Transfrontalière (MOT), organisme francès de suport a la cooperació, el grau d'integració en el cas de la Garona, el Segre, el Querol, el Ter i la Tec és mitjà, categoria que respon a una cooperació pluritemàtica i a un bon coneixement mutu; però nul quant a la Valira (MOT, 2007). Les temàtiques inclouen la gestió de la qualitat de les aigües, la gestió dels cabals, la prevenció de les crescudes, la protecció dels medis aquàtics i de les àrees adjacents, la gestió integrada i, en el cas de la Garona, l'aprofitament per a les activitats turístiques. A continuació s'exposen amb major detall les particularitats de cada un d'aquests cursos.

El Segre i el Querol

La cooperació en aquests dos cursos i els canals de reg (de Puigcerdà, Angostrina i Age) persegueix dos grans objectius. Un, resoldre i evitar les disputes que periòdicament sorgeixen arran de la qualitat de l'aigua, de les captacions, les obres de manteniment o reforma, entre d'altres, tot i que s'han continuat produint pel creixement demogràfic i turístic de la Cerdanya i, per tant, de la demanda d'aigua per a usos domèstics i recreatius. I segon, implantar una gestió compartida d'acord amb uns principis ambientals i de sostenibilitat.

Els primers contactes s'establiren prenent com a punt de partida la proposta de 1972 i l'estudi de 1978 de la CIP per a la construcció d'una depuradora d'aigües residuals per a Puigcerdà, Llivia i la Guingueta d'Ix (Bourg-Madame). En aquella ocasió la manca de voluntat n'evità la materialització, però la creixent pressió urbanística i turística dels anys vuitanta n'augmentà la necessitat. El 1989, en el marc de l'Associació de Municipis de la Cerdanya,⁸ el Consell Comarcal de la Cerdanya, el Syndicat d'Eau Potable et d'Assainissement de la Soulane i algunes comunes del cantó de Sallagosa acordaren afrontar els problemes de sanejament de les aigües de les poblacions dels cursos alts del Segre i el Querol (incloses les procedents del Pas de la Casa que, en compliment de l'*Acord del llac Lanós*, hi són transvasades). La proposta es traslladà a les autoritats regionals amb la finalitat d'avaluar la qualitat de les aigües i la necessitat d'una depuradora i una potabilitzadora, tasca que dugueren a terme durant el 1992 i el 1993 la Junta de Sanejament de Catalunya (JSC, l'actual Agència Catalana de l'Aigua), l'Agence de l'Eau Rhône-Méditerranée-Corse i el Conseil Régional de Languedoc-Roussillon, amb finançament del programa INTERREG I. La construcció de l'Estació Depuradora d'Aigües Residuals (EDAR) de Puigcerdà, situada al costat del riu Segre poc després de creuar la frontera, s'inicià

8. L'Associació de Municipis de la Cerdanya (1989-1995) estava integrada per la majoria dels municipis de la Baixa Cerdanya, l'Alta Cerdanya i el Capcir (43 dels 50), a més del Consell Comarcal de la Cerdanya.

el 1994 i entrà en funcionament l'any següent, mentre que la planta potabilitzadora de Puigcerdà, situada al costat del canal abans de desembocar a l'estany-dipòsit d'aquesta ciutat (l'Estany), ho féu el 1996. La ubicació de la depuradora no estigué exempta de crítiques per part de les autoritats locals franceses: es qüestionava que s'hagués construït a la riba esquerra del riu —Puigcerdà està situat a la dreta—, i en uns terrenys propietat d'un parent de l'alcalde.

Durant l'any 1995 la JSC i el Syndicat Mixte de Gestion de la Station Internationale de Puigcerdà, organisme que representava els interessos francesos, negociaren la connexió dels col·lectors dels pobles d'Angostrina-Vilanova de les Escaldes, la Guingueta d'Ix (Bourg-Madame), Dorres i Ur a la depuradora, que es féu efectiva l'any següent (posteriorment el conveni s'amplià a altres poblacions⁹); l'actuació tingué finançament d'INTERREG II. En les negociacions, la Generalitat de Catalunya exigí al Govern francès el sanejament del riu Querol i que pressionés el Govern d'Andorra perquè depurés les aigües del Pas de la Casa. El Govern andorrà hi accedí i en el Pla de sanejament de les aigües d'Andorra de 1996 inclogué la construcció d'un depuradora i un col·lector al Pas de la Casa per a les aigües de l'Arieja, en marxa des del 1998. Les autoritats franceses, en canvi, només realitzaren algunes intervencions puntuals, sense aplicar unes mesures similars a les andorranes fins anys després.

El 1999 el Consell Comarcal de la Cerdanya i la Charte Intercommunale de Cerdagne establien les bases per a un «contrat de rivière»¹⁰ transfronterer per al Segre, que inclogué la gestió integral d'aquest curs, especialment en matèria de protecció i valorització dels medis aquàtics i riberencs, i d'alerta contra les inundacions i la contaminació. En la seva elaboració participaren diverses autoritats comarcals i departamentals (la Communauté de Communes Pyrénées Cerdagne, el Conseil Général des Pyrénées Orientales i els consells comarcals de la Cerdanya i l'Alt Urgell), organismes de gestió d'aigües (l'Agence de l'Eau Rhône-Méditerranée-Corse, l'Agència Catalana de l'Aigua i la Confederació Hidrològica de l'Ebre), a més d'altres entitats relacionades (la Fédération de Pêche, el Conseil Supérieur de la Pêche, el Parc Naturel Régional des Pyrénées Catalanes...), i amb l'observació del Govern d'Andorra. Malgrat les dificultats derivades del gran nombre d'agents implicats i les disputes que en aquell moment hi havia per les captacions il·legals agrícoles, pel costat francès, i per l'abastament de noves urbanitzacions, per l'espanyol, els treballs previs es realitzaren fructuosament. El projecte Contrat de Rivière Transfrontalier du Sègre en Cerdagne s'inicià el 2004 amb finançament INTERREG III, prosseguí el 2008 amb una nova aportació. L'objectiu principal fou elaborar una diagnosi a partir de la qual decidir projectes concrets d'actuació, concretats en la construcció de noves depuradores i la regulació de les captacions (legals i il·legals), la recuperació de zones de bosc de ribera, la recuperació d'elements patrimonials (molins i fargues) per al seu aprofitament turístic i accions d'educació ambiental, que progressivament s'estan duent a terme.¹¹

9. Actualment estan connectades a l'EDAR de Puigcerdà les xarxes dels següents pobles: Puigcerdà (Puigcerdà, Age i Vilallobent), Llívia (Llívia i Gorguja) a Espanya; Angostrina-Vilanova de les Escaldes, Bourg-Madame (Bourg-Madame, Caldegues i Oncés), Dorres, Er, Estavar (Estavar i Bajande), Llo, Sallagosa (Sallagosa, Ro i Vedrinys), Santa Leocàdia i Ur, a França.

10. El *contrat de rivière*, 'contracte de riu', és un instrument legal francès consistent en un programa d'accions per a la gestió i la restauració dels medis fluvials a escala de les conques hidrogràfiques.

11. Davant de l'èxit del contracte de riu transfronterer del Segre, la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre (CHE) va posar en marxa el 2010 un projecte similar a la conca del riu Matarranya, dividida entre Aragó i Catalunya. Els treballs previs inclogueren unes jornades de treball a Sallagosa, a l'Alta Cerdanya.

En aquest mateix període el Querol també ha sigut objecte d'una gestió transfronterera entre el Syndicat Intercommunal à Vocation Multiple (SIVOM) de la vallée du Carol i l'Ajuntament de Puigcerdà. Entre 2003 i 2006 es realitzà el projecte INTERREG II Gestion concertée de la rivière de Carol, centrat en la descontaminació del riu i la depuració de les aigües residuals. El principal resultat ha estat la construcció el 2006 de la depuradora de La Tor de Carol-Enveig, situada uns quants metres abans de creuar la frontera, i inaugurada a finals de 2009. Paral·lelament, els ajuntaments de Puigcerdà, La Tor de Carol i Enveig han establert altres acords, basats en les generalment bones relacions personals. Es poden citar, en aquest sentit, els acords de 1997 i 1998 respecte als abocaments d'aigües residuals domèstiques al canal de Puigcerdà en territori francès i les construccions il·legals en els terrenys adjacents al canal, o de 2002 per al soterrament parcial del canal (l'aigua soterrada és destinada a consum humà i l'aigua al descobert al rec i al bestiar), les obres del qual finalitzaren el 2005.

La Garona

A diferència de l'anterior, els primers contactes es produeixen a mitjan anys noranta. El 1995 la Generalitat de Catalunya (a través de l'Agència Catalana de l'Aigua), el Conselh Generau d'Aran i el Syndicat Mixte d'Études et d'Aménagement de la Garonne (SMEAG) realitzaren, amb finançament del programa INTERREG II, un estudi de viabilitat per a una gestió concertada del riu. Els resultats obtinguts conduïren a la signatura l'any 2000 d'un protocol d'acord entre les tres administracions. Una de les primeres accions fou la celebració a Tolosa el 2001 d'uns Estats Generals franco-espanyols de la Garona, amb la participació d'un gran nombre d'agents de tota la conca, i que serví per posar de manifest la necessitat d'una gestió global, sostenible i coordinada. En aquest context es posà en marxa el projecte INTERREG III La Vallée de la Garonne, un territoire transfrontalier (2002-2006) amb l'objectiu de valoritzar i gestionar coordinadament el riu, desplegat en quatre grans orientacions: el coneixement sobre el règim hídric i els ecosistemes fluvials, la protecció i la gestió dels espais naturals, la gestió de les aigües residuals i les estacions depuradores, i l'educació ambiental. Després de l'èxit obtingut, actualment s'està treballant per la implantació d'una gestió més integrada des del punt de vista jurídic, a més d'aprofundir en les línies anteriors.

El Ter i la Tec

La cooperació entre aquestes dues conques també ha sigut rellevant en els darrers deu anys. La seva particularitat rau en el fet de no ésser conques transfrontereres, si bé un afluent de la Tec n'és, alhora que ambdós cursos neixen a la mateixa conca al massís fronterer del Costabona. A l'any 2000 el Conseil de Développement du Pays Pyrénées Méditerranée i el Consorci Alba Ter emprengueren contactes que conduïren al desenvolupament dels projectes INTERREG III i IV Atelier Transfrontalier de l'eau (2002-2006) i Atelier Transfrontalier de l'eau II (2009-2012). El projecte es basa en l'intercanvi tècnic i metodològic entre els organismes intermunicipals de gestió i ordenació de cada un dels cursos (els ja esmentats juntament amb el

Syndicat Intercommunal de Gestion et d'Amenagement du Tech), amb la finalitat de millorar la prevenció dels riscos naturals, restaurar els medis fluvials i augmentar la sensibilització, la informació i l'educació ambiental.

La Valira

No existeix una cooperació formal a l'entorn d'aquest curs, ni tan sols unes relacions informals que hagin desembocat en uns acords mínims. Aquesta mancança resulta agreujada pel fet que Andorra, respecte Catalunya o França, té menys regulades les qüestions mediambientals, molt especialment quant a la qualitat de les aigües: el Pla de sanejament de les aigües d'Andorra de 1996 és, en aquest sentit, força limitat. Des de la dècada de 1980 els municipis de l'Alt Urgell demanaven a Andorra que depurés les aigües residuals que hi abocava, qüestió prevista en el Pla de sanejament. D'acord amb aquell pla, el 2004 es posà en funcionament un col·lector general i una estació depuradora (EDAR Sud) per a les aigües residuals d'Encamp, Escaldes-Engordany, Andorra la Vella i Sant Julià de Lòria, a la confluència de la Valira i el riu Runer, just a la frontera. D'altra banda, la inclusió d'Andorra en el programa Cooperació Territorial Europea (2007-2013) obre la possibilitat a la cooperació transfronterera, si bé no s'ha desenvolupat cap pla en relació a la Valira.

Conclusions

S'ha exposat quin és l'estat de la cooperació transfronterera en matèria d'aigua a la frontera Catalunya-Andorra-França, on es localitzen les conques hidrogràfiques internacionals de la Garona, l'Arieja i del Segre (Ebre). Ha de distingir-se entre la cooperació intergovernamental (estats), amb el *Tractat de Límits* i derivats i l'*Acord de Tolosa*, i la cooperació subestatal (agents regionals i locals), amb alguns projectes relatius sobretot a la depuració d'aigües residuals, recuperació del medi fluvial, intercanvis tècnics i metodològics i programes d'educació ambiental. De forma transversal ha quedat clara la relació directa entre els conflictes i les disputes per les aigües transfrontereres i els canvis en els seus usos i les seves demandes. En aquest sentit, fins al segle XIX hi hagué disputes per la necessitat d'aigua per a l'agricultura i la ramaderia; posteriorment, durant el segle XX (fins als anys 1960) es produïren arran del seu aprofitament hidroelèctric; i, finalment, des del darrer terç del XX s'originen per la creixent demanda d'aigua potable per a usos domèstics i turístics. S'observa així mateix una forta vinculació entre la voluntat de resoldre aquests conflictes i fer-ho mitjançant la cooperació intergovernamental i la subestatal. Ara bé, no totes les iniciatives s'expliquen per l'existència *a priori* d'una competència pels recursos hídrics (amb o sense conflicte), sinó que una part es basa en una voluntat prèvia.

L'anàlisi permet identificar tres gran evolucions d'ençà el segle XIX i fins a l'inici del XXI. En primer lloc, hi ha hagut un canvi substancial en la presència i el pes dels agents territorials. S'ha passat d'una cooperació únicament participada —formalment— pels estats a una —a partir dels anys 1980— de participada també per les autoritats regionals i, sobretot, locals, ja siguin

administracions públiques o organismes gestors de l'aigua. El canvi no es produeix únicament pels factors que expliquen la participació d'agents subestatsals (suport jurídic i financer supra-estatal i estatal, política internacional de les administracions regionals...), sinó també per la desatenció dels governs estatals de les propostes realitzades per organismes com la Comissió Internacional dels Pirineus. El segon canvi respon a la concepció de les aigües transfrontereres, des del tractament restringit dels rius *internacionals* al concepte més global i integrat de les *conques hidrogràfiques internacionals*, reflectit en les diferències entre el *Tractat de Límits* (1856-1866) i l'*Acord de Tolosa* (2006), tot i que aquests no serien els millors exemples d'àmbit internacional. Així mateix, projectes com el Contrat de Rivière Transfrontalier du Sègre en Cerdagne (2004), La Vallée de la Garonne, un territoire transfrontalier (2002) o l'Atelier Transfrontalier de l'eau (2002) són deutors d'aquesta recent concepció. Directament relacionat amb això, el tercer canvi fa referència als objectius de la cooperació, que ha passat del domini quasi exclusiu de la delimitació fronterera, amb algunes referències –si bé significatives– a la navegació i la pesca en el cas del riu Bidasoa i al reconeixement de drets preexistents sobre aigües i usos agraris, a contemplar una situació més diversificada, sobretot en relació al subministrament d'aigua potable, la producció energètica, la gestió integrada, els espais naturals i els elements patrimonials i la sostenibilitat mediambiental. Tant en el segon com en el tercer aspecte s'observa també una adaptació a les normatives internacionals (el *Conveni de Hèlsinki* i la *Directiva marc de l'aigua*).

En l'àmbit territorial el desenvolupament de la cooperació mostra clares diferències quant a intensitat de cooperació, patent des del *Tractat de Límits*. Poden distingir-se quatre àrees: la vall del Segre i el Querol (Cerdanya), la conca de la Garona (Vall d'Aran i Midi-Pyrénées), les conques del Ter i la Tec, i la conca de la Valira (Catalunya i Andorra). La Cerdanya és un cas especial, tant per la intensitat de les disputes com de la cooperació, ja que es tracta d'una comarca mal resolta en el *Tractat dels Pirineus* quant als cursos i les infraestructures hidràuliques (canals de Puigcerdà, Angostrina i Age) i a l'evolució econòmica i demogràfica (i, per tant, dels usos i la demanda d'aigua) diferenciades a cada costat de la frontera. La conca de la Garona, en canvi, es caracteritza per una absència de disputes remarcables i per unes bones relacions que han permès desenvolupar amb facilitat projectes de cooperació. Això no obstant, la importància de les aigües transfrontereres sembla no correspondre's amb la poca cooperació endegada. En tercer lloc, la cooperació entre les conques del Ter i la Tec representa un cas clar de bona predisposició malgrat no ser transfrontereres; convé preguntar-se, tanmateix, sobre la motivació econòmica i la seva relació directa amb l'existència dels programes INTERREG. Per últim destaca per la seva absència total la conca de la Valira, explicada en bona mesura per l'estatus d'Andorra i la seva feble política mediambiental, si bé la seva participació en projectes de cooperació podria canviar, atesa la seva inclusió en el darrer programa europeu.

Referències bibliogràfiques

- ALAMA, Undala; DIONEB, Ousmane; JEFFREY, Paul (2009). «The benefit-sharing principle: Implementing sovereignty bargains on water», *Political Geography*, núm. 28 (2), p. 90-100.
- CORDERO, José M. (1960). *Fronteras hispánicas. Geografía e historia, diplomacia y administración*. Madrid: Instituto de Estudios Políticos.
- FERNÁNDEZ DE CASAEVANTE, Carlos (1985). «Análisis de la práctica diplomática hispano-francesa en materia de medio ambiente fronterizo: un balance deficiente», *Revista de Estudios Internacionales*, núm. 6 (4), p. 859-888.
- (1990). *La frontera hispano-francesa y las relaciones de vecindad*. Donostia: Kursal.
- FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION (1984). *Systematic Index of International Water Resources Treaties, Declarations, Acts and Cases, by Basin*. Roma: FAO.
- HARGUINDÉGUY, Jean-Baptiste (2007). *La frontière en Europe, un territoire?: coopération transfrontalière franco-espagnole*. París: Harmattan.
- KIRCHNER, Helena; OLIVER, Jaume; VELA, Susanna (2002). *Aigua prohibida. Arqueologia hidràulica del feudalisme a la Cerdanya. El Canal Reial de Puigcerdà*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- KUOKKANEN, Toumas (2002). *Internaitonal Law and the Environment. Variations on a theme*. L'Haia: Kluwer Law International.
- LAFOURCADE, Maité (dir.) (1998). *La frontière franco-espagnole. Lieu des conflits interétatiques et de collaboration interrégionale. Actes de la journée d'études du 16 novembre 1996*. Bordeus: Presses Universitaires de Bordeaux.
- MISSION OPÉRATIONNELLE TRANSFRONTALIÈRE (2002). *Les services d'intérêt général dans les territoires transfrontaliers. Compte-rendu des séminaires de Mulhouse 12 et 13 novembre 2001 et de Prades 15 et 16 novembre 2001*. París: MOT.
- (2007). *Atlas de la coopération transfrontalière*. París: MOT.
- MANCEBO, François (1999). *La Cerdagne et ses frontières: conflits et identités transfrontalières*. Perpinyà: El Trabucaire.
- MATEU, Xavier (coord.) (1981). *La Cerdanya. Recursos econòmics i activitat productiva*. Barcelona: Caixa d'Estalvis de Catalunya.
- MINISTERIO DE ASUNTOS EXTERIORES Y DE COOPERACIÓN (2006). *Acuerdos fronterizos con Portugal y Francia: colección de recopilaciones. Francia, 1659-2002 (vol.2)*. Madrid: Centro de Publicaciones.
- Muñoz, Xavier (1995). *Les polítiques europees de cooperació transfronterera. El context normatiu, institucional i de finançament als Pirineus Orientals*. Vilassar de Mar: Oikos-Tau.
- OLIVERAS, Xavier; DURÀ, Antoni; PERKMANN, Markus (2010). «Las regiones transfronterizas: nuevas evidencias de la regionalización de la cooperación transfronteriza en Europa (1958-2007)», *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, vol. 56, núm.1, p. 21-39.
- PALLARÈS, Marta; TULLA, Antoni F. (2011). «El model de ciutats bessones en una àrea de muntanya. Les relacions de frontera Andorra-Espanya (la Seu d'Urgell i àrea d'influència)». Dins JANÉ, Òscar, i SOLÉ, Queralt (eds.). *Observar les fronteres, veure el món*. Catarroja: Afers, p.101-114.

- PIGUILLEM, Josep M. (2007). *Estudi històric sobre el canal de Puigcerdà*. Puigcerdà: Servei Municipal d'Aigües.
- POUMARÈDE, Jacques (1998). «Gérer la frontière: la commission interrégionale des Pyrénées (1875-1914)». Dins LAFOURCADE, Maïté (dir.). *La frontière franco-espagnole. Lieu des conflits interétatiques et de collaboration interrégionale*. Bordeaux: Presses Universitaires de Bordeaux, p. 71-95.
- ROIÉ, Xavier (2003). «Els tractats de passeries al Pirineu català. De pactes locals a tractats internacionals». Dins LO PI NEGRE i MARUGÁN, Maria C. (coord.). *Els béns comunals i la gestió del territori al Pirineu català. Actes del Seminari «Què en farem dels comunals?»*. Sort, maig del 2002. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p.117-128.
- SAHLINS, Peter (1993) [1991]. *Fronteres i identitats: la formació d'Espanya i França a la Cerdanya s. XVII-XIX*. Vic: Eumo.
- SALINAS, Sergio (2008). «El régimen jurídico de los ríos ibéricos transfronterizos». Dins XAVIER, Yanko et al. (eds.). *O direito de águas no Brasil e na Espanha: um estudo comparado*. Fortaleza: Fundação Konrad Adenauer, p. 391-430.
- TIR, Jaroslav; ACKERMAN, John T. (2009). «Politics of Formalized River Cooperation». *Journal of Peace Research*, núm. 46 (5), p. 623-640.
- VERWIJMEREN, Joris; WIERING, Mark (eds.) (2007). *Many rivers to cross. Cross border co-operation in river management*. Delft: Eburon Academic Publishers.
- WOLF, Aaron T. (1998). «Conflict and Cooperation along International Waterways», *Water Policy*, núm.1 (2), p. 251-265.
- (dir.) (2002). *Atlas of International Freshwater Agreements*. Nairobi: United Nations Environment Programme.

La Vanguardia
La Voz del Pirineo
Periòdic d'Andorra
Regió 7

